

גדולה תשובה
הרב מואיז נבון

דברים ל - (א) והיה כייבאו עליך כלהדברים האלה הברכה והקלה אשר נתתי לפניך **והשבת אל לבבך** בכל הגוים אשר הדיחך יקוק אלהיך שמה: **(ב) ושבת** עדיקוק אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך: **(ג) ושבת** יקוק אלהיך את שבותך ורחמך **ושבת** וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יקוק אלהיך שמה: ... **(ח) ואתה תשוב** ושמעת בקול יקוק ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום: **(ט) והותירך** יקוק אלהיך בכל מעשה ידך בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטובה כי **ישוב** יקוק לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך: **(י) כי תשמע בקול יקוק אלהיך** לשמר מצותיו וחקתיו הפתובה בספר התורה הזה **כי תשוב** אלי יקוק אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: **(יא) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחקה היא**: **(יב) לא בשמים הוא** לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: **(יג) ולא מעבר לים הוא** לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: **(יד) כיקרוב אליך הדבר מאד בפיה ובלבבך לעשתו**: ס

רמב"ן דברים פרשת ניצבים פרק ל: יא - וטעם כי המצוה הזאת - על כל התורה כולה. והנכון, כי על כל התורה יאמר (לעיל ח א) "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום", אבל **"המצוה הזאת" על התשובה** הנזכרת, כי "והשבות אל לבבך" (בפסוק א) "ושבת עד ה' אלהיך" (בפסוק ב) מצוה שיצוה אותנו לעשות כן. ... והטעם, לאמר כי אם יהיה נדח בקצה השמים ואתה ביד העמים תוכל לשוב אל ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוך היום, כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום: ...

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ג - אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש **בדעות רעות** שיש לו ולשוב מן **הכעס** ומן **האיבה** ומן **הקנאה** ומן **ההתול ומרדיות הממון והכבוד ומרדיות המאכלות** וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה, ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם, וכן הוא אומר יעזוב רשע וגו'.

R. Soloveitchik, Halakhic Man, p.110-117 - Repentance, ..., is an act of creation – self-creation.

~ תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד א-ב ~

אמר רבי חמא ... ברבי חנינא: **גדולה תשובה** שמביאה רפאות לעולם, שנאמר "אֲרָפָא מְשׁוּבְתָם אֱהִיִם נְדָבָה" רבי חמא ברבי חנינא רמי: כתיב "שובו בנים שובבים", דמעיכרא שובבים אתם, וכתיב "אֲרָפָא מְשׁוּבְתֵיכֶם" לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה. רב יהודה רמי: כתיב שובו בנים שובבים אֲרָפָא מְשׁוּבְתֵיכֶם וכתיב כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה! - לא קשיא, כאן - מאהבה או מיראה, כאן - על ידי יסורין.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז:

והכתיב "ושב רפא לוי" - ההוא - לאו רפואה דתחלואים היא, אלא רפואה דסליחה היא.

רמח"ל - דרך ה' א:ב

א. הנה **התכלית בבריאה** היה להטיב מטובו יתברך לזולתו. והנה תראה, כי הוא לבדו יתברך שמו השלמות האמיתי המשולל מכל החסרונות, ואין שלמות אחר כמוהו כלל... ועל כן בהיות חפצו יתברך להטיב לזולתו, לא יספיק לו בהיותו מטיב קצת טוב, אלא בהיותו מטיב תכלית הטוב שאפשר לברואים שיקבלו. ובהיותו הוא לבדו יתברך הטוב האמיתי, לא יסתפק חפצו הטוב אלא בהיותו מהנה לזולתו בטוב שהוא עצמו שהוא בו יתברך מצד עצמו, שהוא הטוב השלם והאמיתי. ... על כן גזרה חכמתו שמציאות ההטבה האמיתית הזאת יהיה במה שיינתן מקום לברואים **לשיתדבקו בו יתברך**, באותו השיעור שאפשר להם שיתדבקו. ...

אמר רבי לוי: **גדולה תשובה** שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר "שובה ישראל עד ה' אלהיך" (הושע).

מהרש"א חידושי אגדות מסכת יומא דף פו עמוד א

עד כסא הכבוד שנאמר כו'. ... ונראה לפרש בזה הענין משום דמצינו דיש אמצעים בין האדם למקום דהיינו **דיש מלאכים** מקטרגין מלהשמיע תפלת האדם לפניו ית' ב"ה ויש מלאכים סגורים ומליצים טובים להגיע התפלה לפניו ית' ב"ה כפי הזכות ולזה אמר כאן **דבתשובה אינו כן דאין כאן אמצעיים** אלא **דהתשובה עצמה עולה** ומגיע עד כסא כבוד לפניו ית' ב"ה בלי סיוע משום אמצעי: ...

אמר רבי יוחנן: **גדולה תשובה** שדוחה את לא תעשה שבתורה, שנאמר "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר השובב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ החיה ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם יקוק."

אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִקְרָךְ אֱלֹהֶיךָ כִּי קִשְׁלָתָ בְּעֶגְלָךְ". "הא עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני? והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו בזכויות, שנאמר "וּבְשׁוּב רְשָׁע מִרְשָׁעוֹ וְעֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה עֲלֵיהֶם הוּא חַיָּה!" - לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה א - האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ונאמר את ה' אלהיך תירא.

מעשה רקח הל' יסודי התורה ב:א - מצוה לאהבו וליראה ממנו. הקדים האהבה להיראה וכן בסוף פרק ד' אמנם יתכן גם כן היראה קודם האהבה, והכל לפי בחינת הענין כי לפי כחן של בני אדם היראה קודמת וכן מוכיח הפסוק "ועתה ישראל וכו' כי אם ליראה וכו' ולאהבה אותו וכו'" וכאן איירי ביראת הרוממות שהיא האהבה עצמה וכפל הענין במילות שונות וכן תמצא כי אותיות יראה ואהבה הם מכוונות כזה יר אה אה בה וכו"כ ז"ל:

R. Soloveitchik, Halakhic Man, p.110-117

Halakhic man does not indulge in weeping and despair, ... does not regret an irretrievably lost past but a past still in existence, one that stretches into and interpenetrates with the present and the future. ... Halakhic man is concerned with the image of the past that is alive and active in the center of his present tempestuous and clamorous life and pulsating, throbbing future that has already been "created".

- Law of Causality (physical realm): (active cause) a → (passive effect) b
- Law of Causality (eternal realm) additionally: (passive cause) a ← (active effect) b

The past by itself is indeterminate, a closed book. It is only the present and the future that can pry it open and read its meaning. There are many different paths, according to this perspective, along which the cause can travel. It is the future that determines its direction and points the way.

The cause is located in the past, but the direction of its development is determined by the future.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם, שנאמר "וּבְשׁוּב רְשָׁע מִרְשָׁעוֹ ... הוּא יְחִיָּה". אמר רבי יצחק, אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי: בַּא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מקניט את חבירו בדברים - ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס הימנו, ואם תאמר מתפייס הימנו - ספק מתפייס בדברים ספק אין מתפייס בדברים. אבל הקדוש ברוך הוא, אדם עובר עבירה בסתר - מתפייס ממנו בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה, שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו. שמה תאמר פרי חובה - תלמוד לומר אַרְפָּא מְשׁוּבָתֶם אֲהַבֶּם נְדָבָה.

בראשית פרק ב

(טז) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאֹמֶר מִפֶּל עֵץ הַגֵּן אֶכֶל תֹּאכֵל: (יז) וַיִּמְעַץ הַדְּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכֵל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת ...

רב הירש (בר' ג:כב) - שתי דרכים נמסרו לבחירת האדם: לדון בין טוב לרע על פי רצון ה' - וכך לבור לו את דרך החיים, או להחליט בעצמו מה טוב ומה רע - וכך לבור לו את דרך המוות. אך בירר לו דרך המוות, לדעת בעצמו מה טוב ומה רע.

דברים פרק ל (טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע:

תניא, היה רבי מאיר אומר: גדולה תשובה, שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, שנאמר "אַרְפָּא מְשׁוּבָתֶם אֲהַבֶּם נְדָבָה כִּי שָׁב אָפִי מִמֶּנּוּ." "מהם" לא נאמר, אלא "ממנו."

רמב"ם הלכות תשובה ג:ד - ... צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכהן זכות וגרם לכהן חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכהן זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום.

אמר רבי יונתן: גדולה תשובה ... שמביאה את הגאולה, שנאמר "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב." מה טעם ובא לציון גואל - משום דשבי פשע ביעקב.